

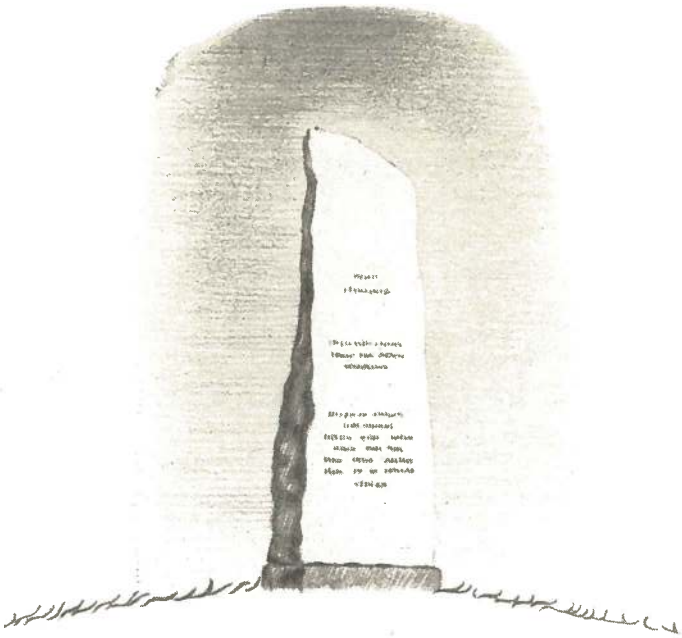
KUNGL. HÄLSINGE REGEMENTE

I BEREDSKAP

1939 – 1945

ESSELTE AKTIEBOLAG
Stockholm 1945
506165

KUNGL.
HÄLSINGE REGEMENTE
I BEREDSKAP
1939—1945

Med Gud
För Konung och Fosterland

Till Minne af De Tappre
som under Kungl. Hälsinge Regementes
ärorika fanor offrat blod och lif

Warschau 1656, Fredriksodde 1657, Bält 1658, Halmstad 1676, Lund 1676, Landskrona 1677, Narva 1700, Düna 1701, Janitskij 1702, Jacobstadt 1704, Gemäuerthof 1705, Ljesna 1708, Gadebusch 1712

Regementets minnessten.

Denna bok vill skänka en inblick i arbetet vid Kungl. Hälsinge regemente under de gångna beredskapsåren samt ge en bild av livet vid fältförbanden. Minnesskriften har även sökt belysa det orsakssammanhang, i vilket all denna verksamhet blivit utförd. Det är min förhoppning, att alla de som tjänat vid regementet med stolthet och tillfredsställelse skola erinra sig de gångna åren och jag vill uttala mitt tack för god vilja och gott kamratskap.

Förband ur regementet hava stått vid landgränsen från Värmland i söder till Tornedalen i norr. Det har omvittnats att förhållandet mellan befolkningen i dessa

bygder och hälsingesoldaterna varit gott. Mellan våra kvartervärdar i Gästrikland och regementets personal har samhörigheten vuxit sig stark. För denna gästvänliga hållning, som verksamt underlättat det ofta påfrestande arbetet, framför jag regementets tack.

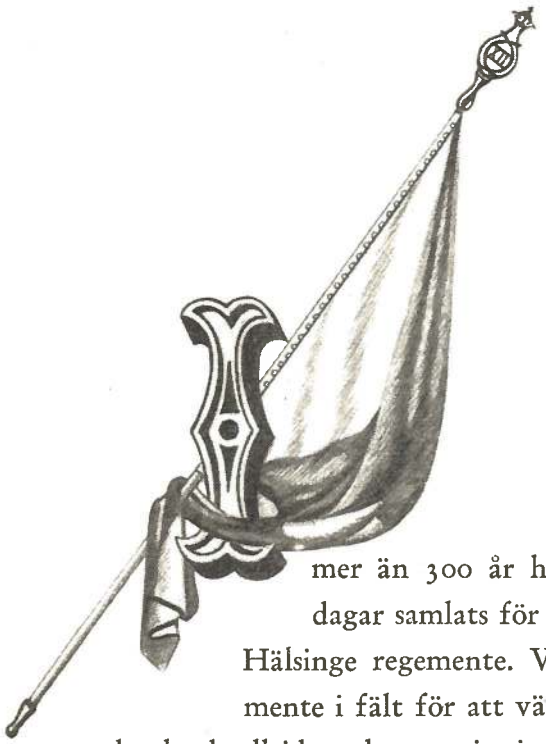
Jag vill även uttala ett tack till dem, som medverkat vid denna boks tillblivelse. I främsta rummet riktas detta till överstelöjtnanten Eric Hammarström, som varit den sammanhållande kraften, till kaptenerna Rickard Nilsson och Carl Olof Rosenius, löjtnanterna Gert Nilsson, Bertil Palm och Gunnar Aldemark samt redaktören Bertil Nyblom.

Till sist vill jag hoppas, att dessa minnesblad skola stärka samhörigheten mellan dem som under de brydsamma åren stått i våra leder och det aktiva regementet. Må detta förtroendefulla samarbete under kommande tider bevaras och må de band, som knutits mellan bygden och regementet, bli allt fastare till gagn för rikets fred och frihet.

Kungl. Hälsinge regemente.

mer än 300 år ha Hälsinglands och Gästriklands söner i fredens dagar samlats för utbildning och övning i vapnens bruk vid Kungl. Hälsinge regemente. Vid krigsfara eller ofred drog ett Hälsinge regemente i fält för att värna rikets frihet och fortbestånd, men i hembygden levde alltid moderorganisationen kvar under samma namn och där vapenövades nya män och uppsattes nya stridsdugliga förband för att möta krigets krav.

Under det 21-åriga kriget i 1700-talets början uppsatte Hälsinge regemente under

loppet av 17 år ej mindre än tre fältregementen och alla dessa tre regementen buro i tur och ordning moderorganisationens namn. Det första regementet dukade under långt borta i Ryssland efter en rad av segrar. Det andra regementet gick i dansk fångenskap, när segern vid Gadebusch år 1712 följdes av motgångar och olyckor. Det tredje regementet tog snöstormen över Bustvålafjället och Snasahögarna under de första nyårsdagarna år 1719. Trots alla olyckor smiddes nya vapen i våra bygder och samlades nya skaror av unga män under fanorna med den gyllene bocken. Regementet uppstod åter, men det skulle dröja ända till våra dagar, innan så stora förband som på 1700-talet och slutligen långt större än dessa skulle sättas upp i våra bygder och draga ut från det, som alltjämt kallas Kungl. Hälsinge regemente.

När det började mörkna bortom horisonten i slutet av 1930-talet, kunde Hälsinge regemente endast samla vapenövade män för ett enda fältregemente om två bataljoner och ett antal landstormsförband och detta trots att 1936 års härordning tillfört regementet ett icke ringa tillskott av befäl och materiel och trots att regementets rekryteringsområde sedan år 1925 utökats till att omfatta även sydöstra Dalarna.

Olusten, som följde efter förra världskriget, levde länge kvar, men när faran på nytt hotade, ökades förståelsen för försvarets nödvändighet och därmed även viljan till personliga och allmänna offer. Man ville dock i det längsta icke riktigt tro på ett nytt förödande krig, än mindre på en världsbrand, som skulle nå även våra trakter.

Men det ofattbara och otroliga inträffade. Det tyska blixtanfallet mot Polen följdes emellertid av en lång period av relativ händelselöshet och man närde ännu förhoppningar om att kriget måhända skulle kunna taga slut, innan det helt gripit omkring sig och även nått våra gränser.

Mobiliseringsplanerna fungerade emellertid. Ett Hälsinge regemente drog i fält — visserligen av planerad blygsam styrka — landstormsförband uppsattes och verksamheten vid mobiliseringsdepån inriktades på hårda tider.

Så kom den 9. april 1940. Danmark och Norge drogos in i kriget, som plötsligt blossade upp med full styrka intill våra gränser. *Då vaknade vårt svenska folk.* Fosterlandets fara stod klar för alla och envar. I denna Nordens och Sveriges ödesstund återfann det gamla svenska folket sig självt. I farans stund ville det bliva ett vapenövat folk och ett folk i vapen. Man skydde *nu* inga offer för att gottgöra tidigare misstag, försummelser och brister.

De uppgifter, som under de första åren plötsligt lades på det aktiva befälet, voro mycket stora. De föreföllo stundom olösliga. Det nya fältregementet I 14 skulle

utökas till normal styrka om tre bataljoner och flera specialförband. Ett helt nytt fältregemente, I 44, skulle uppsättas och dessutom skulle landstormsförbanden för hembygdens försvar eller, som de senare benämndes, lokalförsvarsförbanden förstärkas och utökas. De senare representerade en icke föraktlig styrka. Härtill kom andra förband av växlande storlek. För lösande av dessa uppgifter krävdes vapenövade män och ny materiel.

Nya vapen och modern materiel måste sålunda anskaffas och i hela landet igångsattes en krigsmaterieltillverkning utan motstycke i vår historia. Betydligt svårare var det att i en hast få utbildat folk till de nya förbanden och än svårare att få befäl, som kunde leda förbanden, handhava utbildningen och materielen och vårda sig om truppen.

Det fåtaliga aktiva befälet vid Hälsinge regemente liksom vid andra förband inom krigsmakten förslog icke längre. Det var beräknat för utbildningsbehovet i fredstid och för kärnan av det reducerade regementet på fältfot. Nu behövdes det kvalificerat befäl för organisationsarbetet, för fält- och lokalförsvarsförbanden samt för utbildning av befäl i alla grader. Det senare var det icke minst viktiga och krävande, ty befälsbristen var skriande. Det förslog ej heller långt, att allt reservbefäl och frivilligt utbildat befäl inkallades från sina civila yrken och befattningar. Det gällde nu icke blott utbildning av de ordinarie årsklasserna utan även av gamla årsklasser, vilka tidigare blivit mer eller mindre befriade från militär utbildning. Svårigheterna blev icke mindre därav att aktivt befäl från regementet kallades till centralt organiserade officers- och reservofficersskolor, till underofficersskolor och till en mångfald kurser.

Det gnisslade och det kärvade. Man förstod icke överallt svårigheterna och riktade stundom anklagelser över bristerna mot befälet. Men nu voro anklagelserna av en annan art än tidigare. Nu ville man lära sig allt vad som krävdes för kriget, om det skulle komma. Man krävde, att befälet skulle kunna lära och man ställde höga krav på dem, som stodo i befälsställning. Man ville ha kunnigt, spänstigt, skickligt och föredömligt befäl, och detta med all rätt. Men man insåg icke alltid svårigheterna. Det var icke alltid så lätt att få tag i den rätte, men det var alltid nödvändigt att få tag i någon. Det länder våra bygders män till heder att den svåra befälsfrågan kunde lösas på sätt som skedde och att de stundom berättigade klagomålen aldrig kom lojaliteten att svikta. Över all kritik stod plikterna mot fosterlandet.

Från fronterna samlades nya krigserfarenheter och omsattes i nya föreskrifter. Stridstaktiken bröt sig nya fåror. Det gällde att vara med i utvecklingen, ty att

stelna till i gamla former betydde tillbakagång. Befälet måste därför oupphörligt delvis lära om, utöka sina kunskaper och sprida dem vidare.

De värnpliktiga, såväl de tidigare utbildade som de efterbesiktigade och de nya rekryterna, gjordes förtrogna med alla nya vapen — pansarvärnskanoner, nya granatkastare, nya kulsprutor, automatgevär, handgranater, kulsprutepistoler, eldsprutor och all slags materiel, delvis av helt ny beskaffenhet, delvis moderniserad och allt av det slag, som framtvingats av de senaste krigserfarenheterna.
För lösande av alla dessa uppgifter blev Hälsinge regementes övningsplats Kungsbäck för trång. Regementet måste spränga sin fredliga ram. Kaserner kompletterades med baracker och övningsområdet med nyupprättade övningsläger i Hagaström och Häcklinge. Övningsområdet omvandlades till stridsskjutningsfält med modern utrustning, ty det gällde att nu framförallt höja skjut- och stridsförmågan. Bilar och hästar anskaffades. Vapen och ammunition, mundering och materiel kom från fabriker och verkstäder i oanade mängder, vilket allt måste omhändertagas, vårdas och förvaltas. De gamla förrådslokalerna utökades med nya. Verkstäder för reparation av häst- och motorfordon uppfördes och nya garage byggdes. Förvaltningspersonalen, som från början var mycket ringa, slet hårt i kalla förråd. Denna personal måste mångdubblas för att säkerställa den nödvändiga vården och förvaltningen.

Hemvändande fältförband sändes till för dem upprättade fältdepåer, vilka man framsynt planerat redan i fredstid, främst med tanke på risken för att ett överlägset fientligt bombflyg skulle kunna slå sönder en centralt belägen depå och därmed försvåra eller helt omintetgöra en mobilisering. Moderorganisationen svällde så ut med en fältdepåorganisation, som sträckte sig från Gävle till Storvik. Denna krävde även sin ständiga tillsyn och omvårdnad för att snabbt och säkert kunna träda i funktion, när så påkallades.

Vid sidan av den rent militära tjänsten organiserades en omfattande fritidsverksamhet. Idrotten tog ny fart. Det frivilliga skyttet ökade i hög grad. För höjande av simkunnigheten anlades Kungsbäcksbadet. Som samlingslokal för övningar, idrott och fritidsverksamhet tillkom den länge saknade regementshallen eller exercishuset. Sambandet med bygden, varur Hälsinge regemente hämtar sin kraft, stärktes och vidgades. Hälsinge regementes kamratförening firade varje år sin högtidssammankomst, där uppslutningen från bygd och regemente, från gamla och nya årgångar, visade att bakom regementet stod hembygdens folk, enat och offervilligt, som ett mäktigt stöd. Detta kändes för alla i regementets led som en ovärderlig moralisk tillgång.

Så stampades fram förband efter förband och allt medan detta pågick och samordnades mot det stora gemensamma målet, gingo fältbataljoner och fältregementen — stundom mera, stundom mindre — i en aldrig sinande ström till vakttjänst vid våra gränser i norr och väster för att därefter återvända till moderorganisationen och från denna till den civila verksamheten, så länge den varade. Ständigt skulle allt vara färdigt att med kort varsel kunna draga i fält.

Hälsinge regemente, som år 1939 kunde mobilisera föga mer än två bataljoner, har under ofredens år satt upp den flerdubbla styrkan med en mångdubbelt större eldkraft och stridsförmåga. Det omöjliga blev möjligt, när det omöjliga blev nödvändigt. Detta säges icke med självförhävelsens och självgodhetens röst. Endast den hårda verklighet, som kallas kriget, skulle ha kunnat besvara frågan, om det som uträttats var tillräckligt. Vad som skett vid Hälsinge regemente har även skett vid andra förband inom krigsmakten. Med gemensamma krafter uppnåddes dock det som var mera värt än de största segrar i krig — *freden bevarades.*

Sex hälsingesoldater ha fallit på sina poster. I vördnad böja vi våra huvuden inför deras minne. Vi stå i ödmjuk tacksamhet för den underbara nåden att ha fått se den dag, då alla övriga av våra landskaps söner återvände helbrägda till sina fredliga värv i vår skonade del i en värld av gravar.

Kungl. Hälsinge regemente har återgått till sitt fredliga värv i sin stora uppgift att bevara freden och vårt lands frihet.

Sigill från 1700-talet. I bruk vid regementets mobiliseringsavdelning.

Överste
GÖSTA EHRENBORG

Chef för Kungl. Hälsinge regemente 1934—1940. Chef för I 14 i Gävle 1939 samt Värmland och Norrbotten 1940.

Överste
CARL HAMNSTRÖM

Chef för Kungl. Hälsinge regemente fr o m 1941. Chef för I 14 i Värmland 1941 och 1943.

Överstelöjtnant
JOHN SUNDSTEDT

Stabschef vid I 14 i Gävle 1939. Värmland och Norrbotten 1940 samt Värmland 1941. Chef för mobiliseringsavdelningen 1942—1944.

Överstelöjtnant
ARTHUR LINTON

Chef för I. bataljon I 14 i Gävle 1939 samt Värmland 1940.

Överste
EINAR APPELBOM

Chef för II. bataljon I 14 i Gävle 1939 samt i Värmland och Norrbotten 1940.

Major
ERIC WENNSTEN

Chef för II. bevakningsbataljon i Värmland 1940. Chef för II. bataljon I 14 i Värmland 1941 och 1943 samt i Jämtland 1942—1943. Chef för XII. etappdepåinfanteribataljon i Dalarna 1944.

Major
HJALMAR ERIKSSON

Chef för I. bataljon I 14 i Norrbotten 1940 och Värmland 1941. Stabschef vid I 14 i Värmland 1943.

Major
KRISTIAN STAMER

Chef för III. bataljon I 14 i Norrbotten 1940, Värmland 1941, Jämtland 1942 och 1943 samt i Tornedalen 1944.

Major
SETH HAMNSTRÖM

Chef för II. bataljon I 44 i Tornedalen 1940—1941. Chef för I. bataljon I 44 i Jämtland 1942.

Överste
EGON TENGBERG

Chef för mobiliseringsavdelningen 1939—1941. Chef för I 44 i Värmland 1941.

Överstelöjtnant
ERIC HAMMARSTRÖM

Stabschef vid I 44 i Värmland 1941. Chef för mobiliseringsavdelningen fr o m 1944.

Major
HOLGER LIDÉN

Chef för III. bataljon I 44 i Tornedalen 1941, Värmland och Jämtland 1942, Dalarna och Värmland 1943 samt Abisko 1944. Chef för I. bataljon I 14 i Härjedalen 1942.

Major
OSCAR THOLLÉN

Chef för II. bataljon I 44 i Värmland 1941—1942, i Dalarna och Värmland 1943 samt i Tornedalen 1944.

Major
BERNT DAHLGREN

Chef för XII. etappdepåinfanteribataljon i Värmland 1941—1942 samt 1943.

Major
EINAR JAKOBSSON

Chef för I. bataljon I 14 i Härjedalen 1942 samt i Värmland 1943.

Major
KNUT FOGELIN

Chef för III. bataljon I 14 i Jämtland 1943. Stabschef vid I 44 i Dalarna och Värmland 1943. Chef för II. bataljon I 14 i Tornedalen 1944.

Major
FRITZ IVAR VIRGIN
Chef för III. bataljon I 14 i Jämtland 1943.

Överste
THORWALD HAASE
Chef för I 44 i Dalarna och Värmland 1943 samt i Tornedalen 1944.

Kapten
RICKARD NILSSON
Chef för I. bataljon I 44 i Dalarna 1943.

Kapten
ARNE DYBERG
Chef för I. bataljon I 44 i Värmland 1943. Chef för I. bataljon I 14 i Tornedalen 1944.

Kapten
ÅKE BUCHT
Chef för I. bataljon I 44 i Tornedalen 1944.

Kapten
KARL AXEL NORDLUND
Stabschef vid I 44 i Tornedalen 1944.

Major
TORSTEN WIKLUND
Chef för I. bataljon I 14 i Tärna i Lappland 1945.

Major
TORSTEN PÅHLGREN
Chef för II. bataljon I 44 i Härjedalen 1945.

Redan den tyska annektionen av Österrike 1938 skänkte en prägel av djupaste allvar åt arbetet på övningsfält och mobiliseringscentraler. Möjligheten av ett nytt krig i Europa var icke längre fantastisk och otänkbar utan sannolik, frågan gällde nu bara när det skulle komma.

1939 var Centraleuropa ett härläger och en dånande vapensmedja. För varje dag som gick ökades spänningen, åtgärder och motåtgärder vidtogos och även Östersjöns fredliga vatten plöjdes av främmande örlogsmän, som visade ett hövligt

men oroande intresse för svenska kuststäder. Med allvaret för ögonen och med tillbuds stående medel gjordes vad göras kunde för att ingenting av nådatid, energi eller förmåga skulle stå outnyttjat — då kriget kom.
För den omedelbara säkerheten inkallades 1935 års klass, som fullgjorde 30 dagars beredskapstjänst och vid Kungl. Hälsinge regemente bildade den första beredskapsbataljonen. Den andra uppsättes så snart utbildningsståndpunkten hos årets rekryter — 1938 års klass — det medgav. I denna bataljon ingick även kontingenter ur Jämtlands fältjägarregemente, Dalregementet och Västernorrlands regemente. Efter organisering i Gävle upplöstes bataljonen och de värnpliktiga återgingo till respektive garnisonsorter för fortsatt utbildning. Med kort varsel kunde förbandet åter samlas, om läget så krävde.

Bestämmelserna för repetitionsmötet det året stadgade dessutom, att av inryckande värnpliktiga skulle en beredskapsbataljon — den tredje — organiseras och vara klar den 2. september.

Den 1. september, under pågående inmönstring av värnpliktiga till repetitionsövningarna 1939, meddelades i extra nyhetsutsändning från TT, att tyska stridskrafter i gryningen överskridit den polska gränsen. Två dagar senare förklarade England och Frankrike krig mot Tyskland. Det länge fruktade kriget var ett faktum.

På alla officiella anslagstavlor, på plank och reklampelare, i tåg och bussar, överallt flögo kungörelser upp. Sverige inkallade vapenföra män för att trygga gränserna och så började vandringen med kappsäckar och väskor mellan stationen och kasernen.

På mobiliseringsavdelningar, i förråd och rullföringsexpeditioner började ett hektiskt arbete. Planer måste revideras, utrustning tagas in från utbildningsförbanden, nyanskaffas eller kompletteras och alla de inkallades värnpliktskort måste fram, sorteras och sändas till inmönstringsförrättarna. Hästar, vagnar och motorfordon skulle inkallas eller köpas. Inneliggande styrkor måste avrustas, de nyinryckande pårustas, bevakning och skydd skärpas. Organisationen mångdubblades på några dagar, överallt behövdes befäl, materiel och framförallt råd, upplysningar och hjälp. Telefonerna ringde, ordonnanser kom och gick — värnpliktiga stodo i köer för att begära uppskov och framlägga sina bekymmer. Men i allt detta gällde det att inte glömma det väsentliga, förbanden måste vara färdiga på fastställd organisationsdag.

Hälsinge regemente uppsatte ett reducerat infanteriregemente om stab, två bataljoner samt 13. och 14. kompanierna. Dessutom organiserades både nu och senare en mängd landstorms- eller lokalförsvarsförband, vilka emellertid underställdes försvarsområdesbefälhavaren och senare så gott som helt skildes från regementet. För att täcka befälsbristen igångsattes skolor av alla slag och en intensiv utbildning började även av årsklasser, som tidigare ej fullgjort fredstjänstgöring.

Med hänsyn till det ovissa läget och eventuell luftfara förlades fältregementet I 14 i kvarter i trakten av Gävle. I väntan på uppbrottsorder bedrevs övningar och kompletterades utrustningen. På kvällarna drogo skaror av värnpliktiga fram längs vägarna inom sina olika fritidsområden. Alla voro iklädda den först nu allmänt brukade uniformen m/23, direkt tagen från huvudförrådets mobiliseringsformationer. Avståndet till krigsskådeplatsen, gnisslet i maskineriet, ovissheten om hur det gick där hemma, där allt lämnats vid den oförutsedda inkallelsen, samt framförallt de dunkla bestämmelserna rörande ekonomisk gottgörelse till de inkallades familjer präglade stämningen denna höst.

H. K. H. Kronprinsen inspekterade regementet i mitten av september, men i övrigt hände ingenting, som tycktes motivera, att det lilla fältregementet låg kvar i Gävle-

trakten. Visserligen talade tidningsrubrikerna ibland om att förhållandet mellan Sovjet och Finland hade skärpts, att man grävde splitterskydd i Helsingfors parker, men det togs nog inte så allvarligt. Dessutom började det dra och bli ruggigt i kvarteren och lite var började hoppas och så kom order om hempermittering i mitten av oktober. Fältregementet avrustades och dess manskap hempermitterades.

Den 30. november gick Röda armén till anfall mot Finland, men den väntade organisationen av fältregementet uteblev. Den ovanligt kalla vintern 1939—1940 tillbringade hälsingarna »på roten» och hade således den stora förmånen att fira jul i sina hem. Men glädjen häröver fördunklades av tanken på Finlands öde. Den 13. mars var vinterkriget slut.

På kontinenten stodo härarna med för fot gevär. Rekrytutbildningen på kasernгård och övningsfält trädde åter allt mer i förgrunden. Snön började smälta även efter denna kalla, mörka vinter och Finlands öde till trots hälsades vårsolen med glada förhoppningar. Men så kom den 9. april med tyskarnas ockupation av Danmark och Norge. En ny epok i Nordens historia inleddes.

Med personliga order och utan onödiga offentliga upprop skedde nu den största inkallelse av personal, hästar och fordon, som ägt rum i riket under de år kriget varat. Förutom I 14, som hade samma organisation som 1939, inkallades vid Hälsinge regemente II. bevakningsbataljonen, 14. etappdepåinfanterikompaniet samt mobiliseringsdepån. Organiseringen gick snabbt och med höstens upplevelser i färskt minne togs ryktena om avtransport icke så allvarligt och man beredde sig att för en tid framåt ligga och vänta i Gävle.

Men omedelbart efter regementschefens inspektion av de färdiga förbanden skedde emellertid avmarsch, ilastningarna började och tågen rullade bort från utrustningsorterna. Ingen visste vart. När tåget på natten gjorde ett uppehåll vid ett tillfälle, steg en officer på och meddelade, att tåget måste mörkläggas. Tidigt på morgonen passerades Kil och där stod den i förväg skickade rekognoseringspersonalen, men tåget fortsatte mot gränsen. Norska bilkolonner började allt mer dominera landskapsbilden, tyska flygplan rapporterades över svenskt område, ingen visste riktigt vart det lutade och med varje skenskarv bar det närmare Norge, där kriget rasade. Vid Åmotsfors och Ottebol i Värmland skedde urlastning. Så började marschen mot grupperingsområdena i decimeterdjup snömodd och gråtungt regndis. Befästningsarbeten sattes igång och det var inte blott stridshandgranater och skarp ammunition, som skänkte det förtätade allvaret åt stämningen dessa ödesmättade aprildagar. Världens blickar voro riktade på Norden och med många smickrande epitet kungjorde den ryska radion, att Hälsinge regemente försvarade den viktiga vägen vid Eda tull.

Redan i mitten av april kommo de första tyska patrullerna till gränsen, tyskt flyg passerade på hög höjd över ställningarna och norska flyktingar förhördes om läget

I. bataljon den 13. april 1940.

på de platser, varifrån de kommit. Efter många dygns hårt arbete med värn, hinder och signalledningar anbefalldes i maj högsta stridsberedskap. Anfall över gränserna kunde väntas och starka krav framställdes på transitering av krigsmateriel till tyskarna i Narvik. Den 18. maj kulminerade krisen.

Under tiden hade det tyska anfallet slagits ut genom Holland och Belgien. Dunkerque följde och därmed drogs den engelska expeditionskåren från Narvik. Permittenttrafiken började och den värsta spänningen var över. Hempermittering av vissa kategorier jordbrukare och tjänstledighet i begränsad omfattning kunde medgivas. Dessutom fick jordbrukarna på platsen en icke föraktlig handräckning, genom att personal och hästar ställdes till förfogande. Vid midsommartid började ryktena gå om avtransport och i juli rullade så vagnarna tillbaka samma väg de kommit. Stämningen steg ju mer tåget närmade sig Gävle och ingen torde med ord kunna beskriva den missräkning, som hälsingesoldaterna kände, när tåget passerade Storvik och fortsatte, genom dag och natt, norröver.

Gränserna i söder och väster hade i april spärrats med all tillgänglig trupp och där hade även de förband, som under kriget i Finland legat i Tornedalen, tagits i anspråk. Nu fingo dessa i första hand resa hem och I 14 ersätta dem vid gränsen i norr.

II. bevakningsbataljonen hade efter en tids tjänstgöring i Klarälvsdalen förflyttats fram strax bakom I 14. Bataljonen transporterades nu hem till Gävle i mitten på juni, varefter den förstärktes med trupp från mobiliseringsdepån och förenades med regementet i trakten av Överkalix som III. bataljonen I 14. Det första fältregementet var alltså fulltaligt. Tiden i Norrbotten ägnades huvudsakligen åt öv-

ningar och personalen kunde i förhållandevis stor utsträckning beredas några dagars tjänstledighet. Efter stora fälttjänstövningar återkom regementet i september till Gävle, där musikkåren mötte på urlastningsstationen och hälsade de hemvändande med regementets marsch. På Rådhustorget skedde förbimarsch för regementschefen och den första och längsta beredskapsperioden i regementsförband avslutades med en stämningsfull högtidlighet i Heliga Trefaldighets kyrka i Gävle.

När depåns värnpliktiga insattes i III. bataljonen I 14 ansågs läget så pass lugnt, att utbildningen av årets rekrytkontingent — 1939 års klass — kunde påbörjas. Sedan tidigt på våren hade dessutom efterutbildning av de årsklasser, som tidigare ej fullgjort någon fredstjänstgöring, pågått utanför Gävle. I slutet på september kunde man så sätta upp en fjärde bataljon av efterutbildade värnpliktiga och 1939 års klass. Den kallades först II. bataljonen I 35, men ingick sedermera med samma nummer i I 44.

Befälet togs huvudsakligen från det återkomna fältregementet I 14 och efter några veckors uppehåll i Gävle — som huvudsakligen ägnades åt organisation av bataljonen — fick det uttagna befälet göra resan tillbaka till Tornedalen. Även denna vinter var ovanligt kall och långa tider höll sig temperaturen omkring —40°. Bataljonen tillbringade julen vid gränsen. Personalen låg hela tiden — sex månader — i tält och flertalet hästar stodo i snöstall. Tiden ägnades åt vinterutbildning

Tornedalen vid Övertorneå.

och krävande övningar med långa marscher genomfördes utan allvarligare missöden i kylan.

Fritiden blev naturligtvis ett problem i det glesbebyggda Norrbotten, där uppehållstiden på marketenteriet måste ransoneras av utrymmesskäl. Efter hemkomsten från en av de kanske mest påfrestande beredskapsperioderna avtackade regementschefen bataljonen på Järnvallen i Sandviken.

I januari 1941 organiserades regementsstab, 13. och 14. kompanierna I 44. Förbanden transporterades till Värmland och där bildades ett fältregemente tillsammans med bataljoner ur Jämtlands fältjägarregemente, Dalregementet och Västernorrlands regemente. Med värnpliktiga från Jämtland och Ångermanland i norr, till Dalarna och Gästrikland i söder, utgjorde regementet i rekryteringshänseende en sentida motsvarighet till Lennart Torstenssons Stor-Norrlandia regemente.

Övningarna bedrevos målmedvetet för att bibringa personalen vinterutbildning och skogsvana samt sammansvetsa dess olika enheter. Tack vare gynnsamma övningsförhållanden och tillräckligt med tid nåddes även målet. När tjänstgöringsperioden var slut, var också det tillfälligt sammansatta regementet ett vinterregemente och soldaten en skogssoldat.

Våren detta år skärptes beredskapen längs gränserna, ty tyskarna började göra förberedelser att från Finland anfalla Sovjet. Därvid befarades tyska krav på Sverige.

III. bataljonen I 14 gick till Värmland och den femte fältbataljonen uppsattes av efterutbildade värnpliktiga. III. bataljonen I 47, som den först kallades, låg kvar i gävletrakten till i juni, varefter den transporterades till Tornedalen. Den förlades till Armasjärvi i ett barackläger med ett underbart vackert läge på sluttningen av Kivivara. Under tiden hade krigets tyngdpunkt flyttats söderöver, tyskarna gingo mot Balkan och därmed blev det några månaders avspänning kring Sveriges gränser. Men i juni sattes den stora offensiven mot Sovjet igång »från Ishavet i norr till Svarta havet i söder». Tyskland krävde transitering av trupper genom Sverige.

Hela fältregementet I 14 gjorde nu i olika omgångar beredskapstjänstgöring i gamla trakter av Värmland. I juni kom regementsstaben, I. bataljonen samt 13. och 14. kompanierna och i juli avlöstes III. bataljonen av II. bataljonen I 14. Med skärpt bevakning vid gränserna medgavs nu genommarsch för divisionen Engelbrecht. Vakttjänstgöringen vid berörda järnvägsstationer ombesörjdes i flera fall av hälsingeförband.

Efter de tyska truppernas genomtransport och de stora tyska framgångarna i Ryssland hösten 1941 ansågs det omedelbara hotet mindre överhängande och beredskapsförband kunde hempermitteras. Lägets allvar på våren hade nödvändig-

Årjäng i Värmland vid huvudvägen till Oslo.

gjort snabba inkallelser med kort varsel och inom de olika grupperingsområdena pågingo övningar för att göra förbanden mäktiga att lösa de uppgifter de kunde komma att ställas inför, om kriget fördes in över våra gränser.

I september samma år transporterades XII. etappdepåinfanteribataljonen till Värmland och gränsen. Bevakningsuppgiften där övertogs i december av II. bataljonen I 44 och det förstnämnda förbandet förlades i reserv vid Torsby. Båda bataljonerna firade julen i tjänst, II. bataljonen andra julen i följd.

I februari 1942 uppstod tvist om norska båtar i Göteborgs hamn. Allierad invasion befarades i Norge och i samband härmed var ett tyskt angrepp på Sverige icke osannolikt. De tyska förbanden efter norska gränsen förstärktes och från nordsjöhamnarna rapporterades förberedelser.

Vid den skärpning av beredskapen, som nu ägde rum, inkallades III. bataljonerna I 14 och I 44, varefter båda gingo till Jämtland, I 14-bataljonen dock först efter en kort tid i Värmland. Nu organiserades också hemma i Gävle den sjätte fältbataljonen, I. bataljonen I 44, av 1940 års klass och därmed var I 44 uppsatt. På drygt ett år hade Hälsinge regemente alltså fördubblat sina fältförband. Även denna bataljon skickades till Jämtland, där alla bataljonerna deltogo i stora fälttjänstövningar under dåvarande militärbefälhavarens ledning.

Med sommaren lade sig oron och beredskapen kunde åter minskas. I september gick I. bataljonen I 14 till Härjedalen, där omfattande befästningsarbeten påbör-

jades och förläggningen utgjordes av baracker och smågårdar. Det var första gången denna vackra fjällterräng gästades av hälsingeförband. I denna storslagna natur firades den 6. november med enkla högtidligheter på de olika förläggningsplatserna och ända framme vid gränsen, inom syn- och hörhåll för de tyska patrullerna, sjöng en liten svensk postering den mäktiga soldatpsalmen »Vår Gud är oss en väldig borg». Senare i samma månad for II. bataljonen och 13. kompaniet I 14 till Jämtland, där de firade julen.

Med våren 1943 trädde de allierades invasionsplaner alltmer i förgrunden. Invasionen väntades utlösa allvarliga tyska motåtgärder, som skulle kunna komma att beröra Sverige. Vid denna tid hade de flesta regementen och kårer, liksom Hälsinge regemente, uppsatt nya förband. Beredskapen ordnades nu så, att hela enheter inkallades för att samövas under de s. k. fördelningsövningarna.

Som ett led i dessa förvarnades i slutet av mars många förband om att de med mycket kort varsel kunde bliva inkallade. Och utan förberedelsetid kom så en dag order att bl. a. hela I 44 skulle organiseras. Detta skedde fullt fältmässigt och anmärkningsvärt friktionsfritt. Regementet låg kvar utanför Gävle för att samövas, ty det var första gången detta regemente var uppsatt med personal uteslutande från vårt eget inskrivningsområde. Tidigare hade endast underavdelningarna varit i tjänst var för sig.

Efter några veckors vistelse i hemtrakterna — under övningar och kamp mot en häftig influensaepidemi — gick regementet till Dalarna för att deltaga i stora fälttjänstövningar.

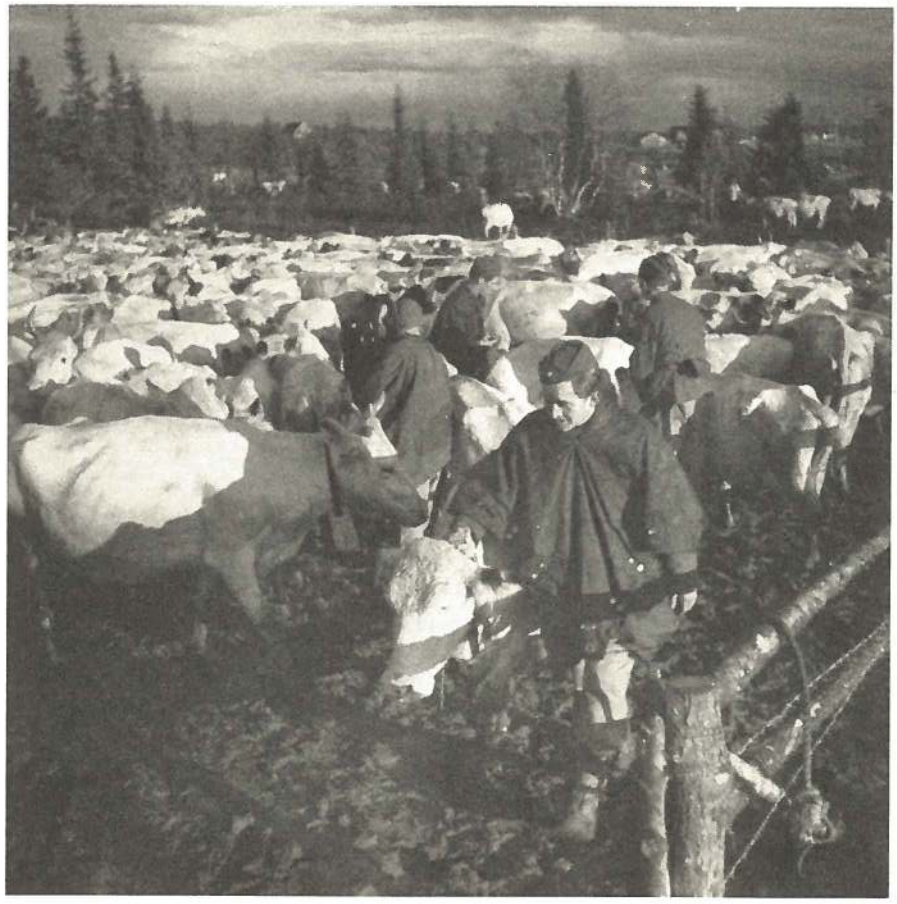

Medstugan i Jämtlands västra fjälltrakter.
Här tågade även hälsingetrupp hösten 1718.

Redan i januari hade XII. etappdepåinfanteribataljonen ånyo transporterats till gränsen, men denna gång uppdelades bataljonen med kompanierna i Jämtland, Härjedalen och Tornedalen, medan bataljonsstaben förlades till Värmland. Utbildningen hade dessutom framskridit så långt, att denna vår kunde för första gången äldre värnpliktiga avlösas vid fältbataljonerna av rekrytårsklassen. De sålunda föryngrade III. bataljonen och 14. kompaniet I 14 började i slutet på april, efter fälttjänstövningar, beredskapstjänstgöring i Jämtland.

Särskilt på vårvintern var tjänsten vid denna bataljon synnerligen krävande. Stormar och regn försvårade alla förflyttningar, men när våren började komma på allvar, blev vädret bättre och hoppet om en vacker sommar tändes med Valborgsmässoeldarna i en av de vackraste delarna av Jämtland.

I juli hopades åter orosmolnen och ryktena om förestående invasion i Danmark och Norge togo ny fart. Sverige sade vid den tiden även upp transiteringsavtalet med Tyskland, sedan beredskapen dessförinnan kraftigt ökats. Sålunda inkallades hela

Kofålla under evakueringen.

Genom fjällbyn Funäsdalen
går vägen till Röros.

I 14, som gick till Värmland. Nu började ställningarna längs gränserna att i stor skala byggas ut med permanenta befästningar i betong. Innan I 14 hempermitterades, inkallades för andra gången samma år även I 44. Vid detta tillfälle hade alltså Hälsinge regemente två regementen på fältfot förutom alla värnpliktiga, som inkallats till lokalförsvarsförband, och den ordinarie utbildningsorganisationen vid depån, vilken var densamma som i fredstid. Allt detta måste ske utan att den befälspersonal, som hade anstånd med beredskapstjänstgöring, kunde tagas i anspråk.

På hösten blev som alltid läget lugnare och för första gången sedan 1939 kunde alla hälsingeförband fira jul hemma.

Våren 1944 hade de ryska anfallen mot Tysklands östra gräns förts fram så långt, att de länder hotades som voro förbundna med tyskarna. Det ena landet efter det andra sträckte vapen och Finlands läge blev aktuellt. Starka ryska anfall sattes in. Det sviktande finska försvaret framkallade allvarliga farhågor, att Tyskland via Sverige skulle försöka förstärka fronterna i Finland.

Efter varandra tjänstgjorde nu alla I 14-förbanden i Tornedalen och i åtta månader låg I. bataljonen, med 1943 års rekryter, i tjänst utan avbrott. XII. etappdepåinfanteribataljonen förlades under sommarmånaderna till Dalarna. Läget i Finland

följdes med spänt intresse och när striderna på allvar började mellan finnarna och de retirerande tyskarna, hade I 44 inträffat på den svenska sidan av Tornedalen. Här var allt väl förberett av de förband, som avlösts. Evakuering av vissa socknar i Finland hade planlagts under samverkan mellan svenska och finska myndigheter, men man räknade även med en mer eller mindre sporadisk utrymning av byar, som kunde beröras av striderna.

Redan efter ungefär en vecka började striderna om Torneå, som finnarna angrepo efter en kupp från sjösidan. På broar och i båtar vällde nu folk och kreatur över gränsälven. I en stor sjötransport från Kemi kom omkring 5 000 personer till mottagningsplatsen i Haparanda. Stora koläger upprättades, där alla kreatur veterinärundersöktes, bokfördes och omhändertogos. Tusentals hästar, grisar och fjäderfä kommo och transporterades vidare.

Dygn efter dygn pågick stridslarmet i Tornedalen. Kulsprutekärvarna svepte fram även över den svenska sidan. Med spänning följdes striderna från goda men icke helt ofarliga åskådarplatser.

Gripande scener utspelades i de brinnande byarna och ibland rasade kampen endast några hundratal meter från hälsingeförbanden. Knappast något av kvarteren hade efter striderna undgått skottskador och till den krigiska musiken anslöt sig även det svenska luftvärnet, vars splitter ytterligare bidrog att göra tjänsten osäker. Ett storartat arbete utfördes i barmhärtighetens tjänst. Omkring 1 100 sårade, varav 300 tyskar, omhändertogos. Dag och natt, dygn efter dygn, ställdes stora krav på bevaknings- och evakueringspersonalen.

På nätterna gick personal ur hälsingeförbanden längs älvstranden och sökte efter sårade. Många av de skadade avledo och begravningar ordnades under militära hedersbetygelser. Genom insamling bland personalen följdes den stupade av en krans från svenska krigsmän. Men så småningom ebbade även dessa strider ut. Nya förband övertogo bevakningen och efter hårda och långa dagsverken gick I 44 i fältdepå.

Det sista krigsåret gick in och med de allierades framgångar blev frågan om Norges befrielse aktuell. Liksom i krigets första skede blev utvecklingen i Norge även i dess sista kritisk för Sverige. Redan i januari gick I. bataljonen I 14 till Tärna i Lappland.

Ingenting hände emellertid och tiden ägnades åt vinterutbildning bland fjällen. Kyla och snö fattades inte och redan uppmarschen från Storuman var en prestation. Fem dygns marsch och för varje dag sjönk temperaturen. Vid framkomsten till förläggningsplatsen visade termometern mellan 42 och 43 grader under noll!

Humöret hölls uppe med roliga kamrataftnar, radio, film och trevliga skidtävlingar. Bataljonens kyrkosångare och musikanter ha säkert lämnat ett bestående minne bland ortsbefolkningen.

Kriget rasar på andra sidan gränsälven.

I mars ersattes de äldre värnpliktiga, som voro krigsplacerade vid II. bataljonen I 44, med 1944 års rekryter. Efter organisering gick så denna bataljon upp till Härjedalen. I samband med de tyska stridskrafternas kapitulation på kontinenten blev norgefrågan alltmer brännande. Ytterligare förband kallades in och organiserades i gävletrakten. Men så kom äntligen budskapet om att tyskarna i Norge givit upp kampen. Freden i Europa var återställd och Sverige hade lyckats hålla sig utanför kriget.

Efter fem års vakttjänst hade äntligen hotet mot våra gränser upphört. Redan i juni började II. bataljonen marschen mot ilastningsstationen och genom ödets märkliga nyck fick därmed denna årsklass kompensation för tidigare utfört skogsarbete, ty tre månader tidigare än beräknat kunde personalen hempermitteras. Sedan förbandet avtackats, kunde regementschefen troppa fanan framför den sista beredskapsbataljonen ur Hälsinge regemente.

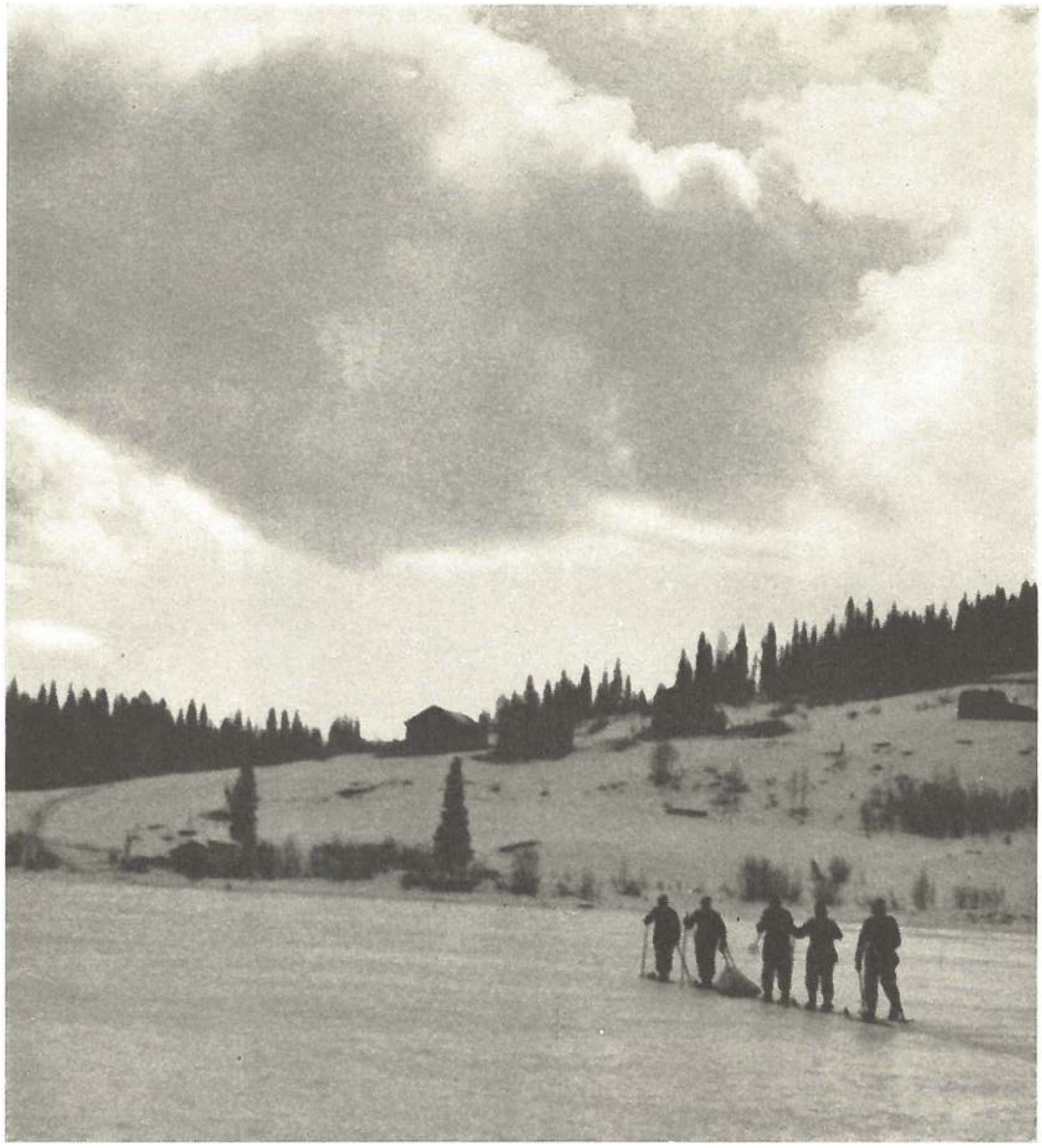
Förutom de förband, som här nämnts, uppsatte Hälsinge regemente även ett arbetskompani, som på ett berömvärt sätt fullgjorde sin beredskapstjänst genom att på olika platser i Norrland utföra tekniska arbeten. Kompaniet var i längre och kortare perioder i tjänst varje år 1939—1944, därav hela 1940 utan avbrott.

Från Värmland i söder till Lappland i norr, längs våra långa gränsfjäll och utefter Tornedalen, i samhällen och ödemark, i vårars smältvatten, somrars sol, höstars regn och vintrars snö och kyla har hälsingesoldaten vakat över landets trygghet. Dagarna ha ofta varit långa, ensamheten tryckande och under tapper kamp mot

oron för anhöriga långt bortom ödemarksvägar och fjällvidder, i en oftast skrämmande händelselöshet, ha glada skratt klingat i tältlaget.

De ha alla gjort sin plikt och fyllt sin uppgift, några med livet som insats. Men att Sverige förskonats från krig skänker en känsla av tillfredsställelse och glädje i medvetandet om att de personliga uppoffringarna icke varit förgäves.

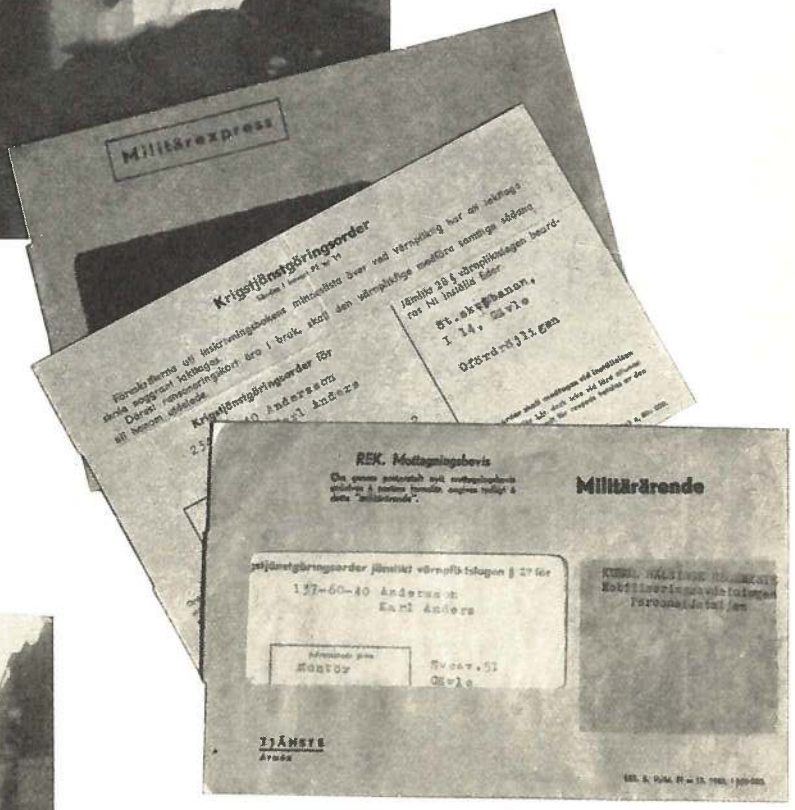

Detta är en berättelse i bilder från Hälsinge regementes alla fältförband, från dagar i solig sommargrönska och dagar med kyla och snö, från dagar då kriget var nytt och framtiden insvept i ovissheteńs dunkel och dagar när slutet skönjdes den sista krigsvåren. — Hemmet, familjen, arbetet, hela den invanda, lugna tillvaron byttes mot långa månaders vakt i främmande bygder, månader fyllda av arbete, strapatser och oro för de anhöriga i långt avlägsna hem, men också av glada stunder bland kamrater i baracker och tält och av givande dagar i gränsbygdernas vackra natur.

En ödestyngd tid

Kriget bryter ut i Europa och vapenföra män kallas in för att skydda vårt lands gränser.

Inmönstring och utrustning i början av beredskapstiden.

H. K. H. Kronprinsen mottager fältregementet I 14 hösten 1939.

Mot gränserna

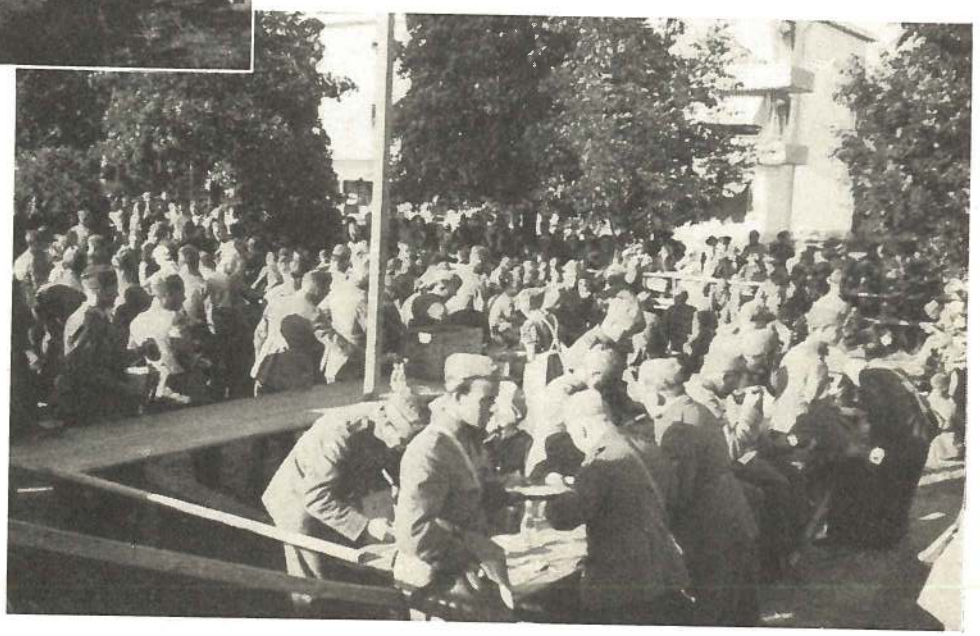

Många svenska järnvägsstationer fingo en speciell prägel under beredskapsåren.

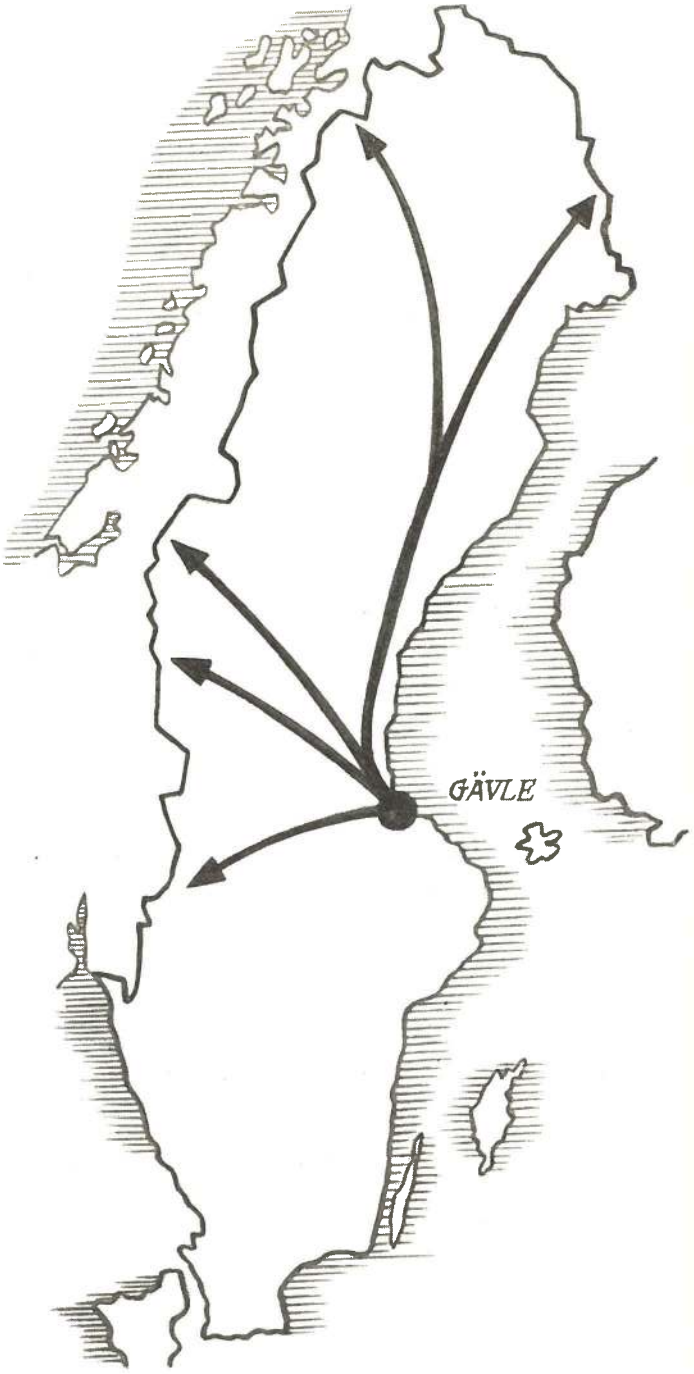

Ilastning av hästar och fordon.

Måltidsstation.

Trupptågen lämna stationen.

Den långa vakten börjar

Bevakning ordnas vid gränsen.

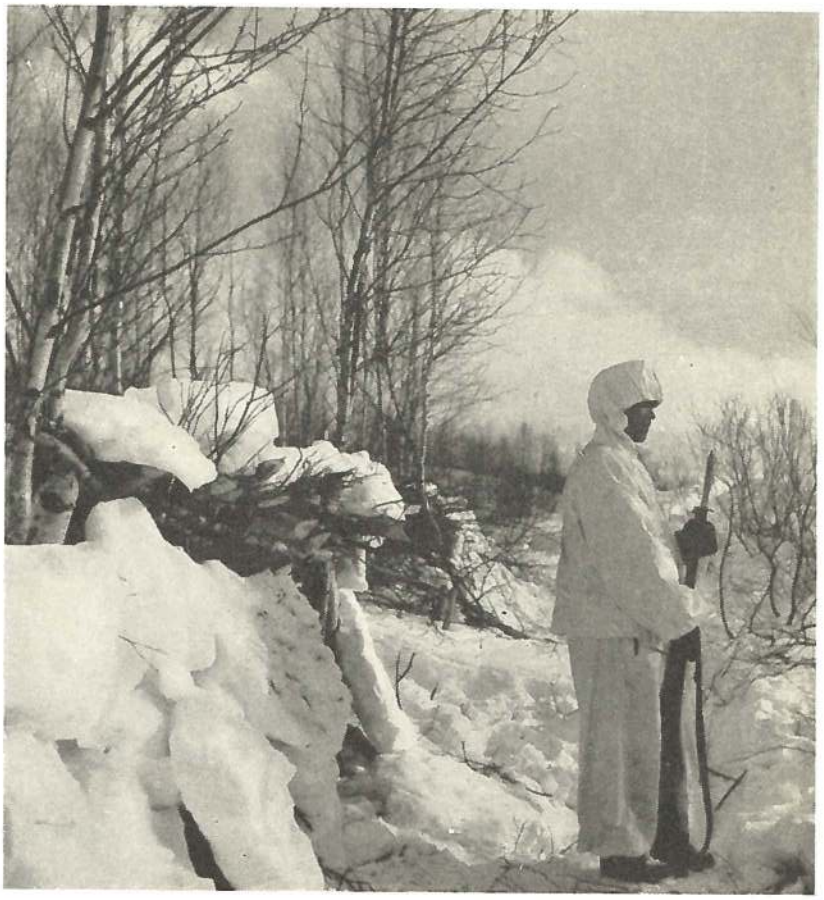
Vägarna spärrades,

bilarna visiterades,

och i stridsställningen vakade poster.

När vintern kom kläddes även soldaten i vitt.

Försvaret stärktes med breda taggtrådshinder.

Den svenska gränsvakten fick ständiga påminnelser om krigets fruktansvärda verklighet och om allvaret i uppgiften.

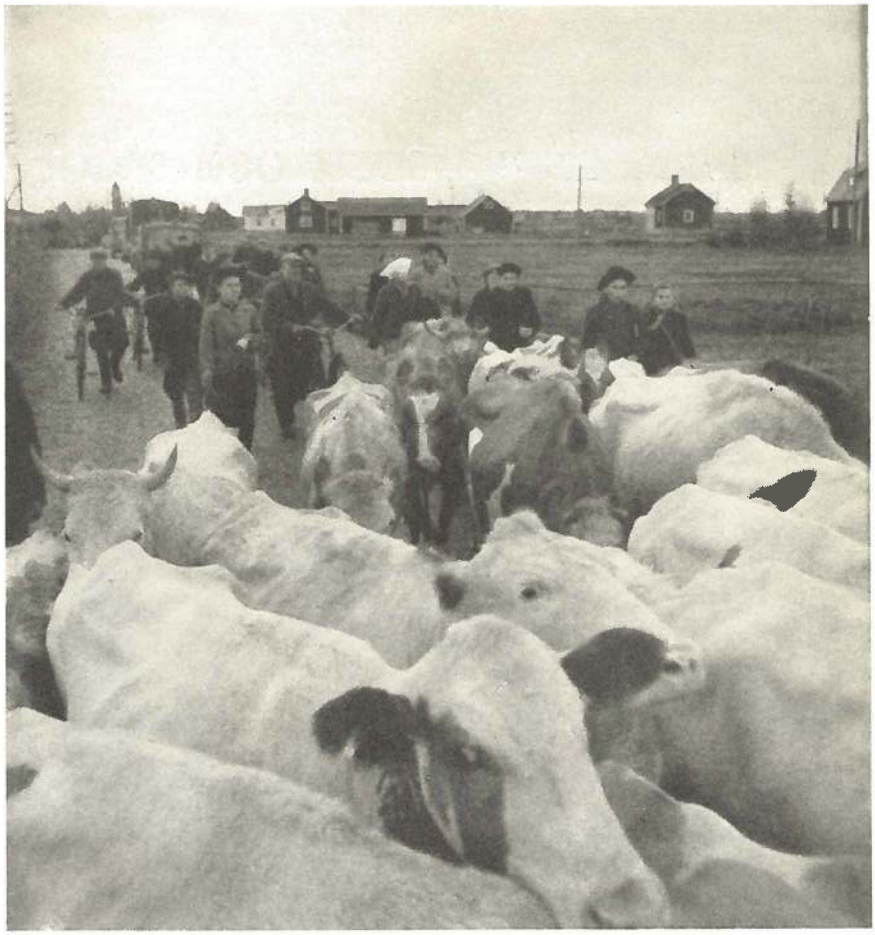
Tysk post.

Och där på andra sidan låg en nedbränd finsk by.

Men även på svenska sidan föllo bomber. Det brinner i Pajala.

Finska evakuerade och flyktingar strömma över gränsen.

Med slägga, spett och spade

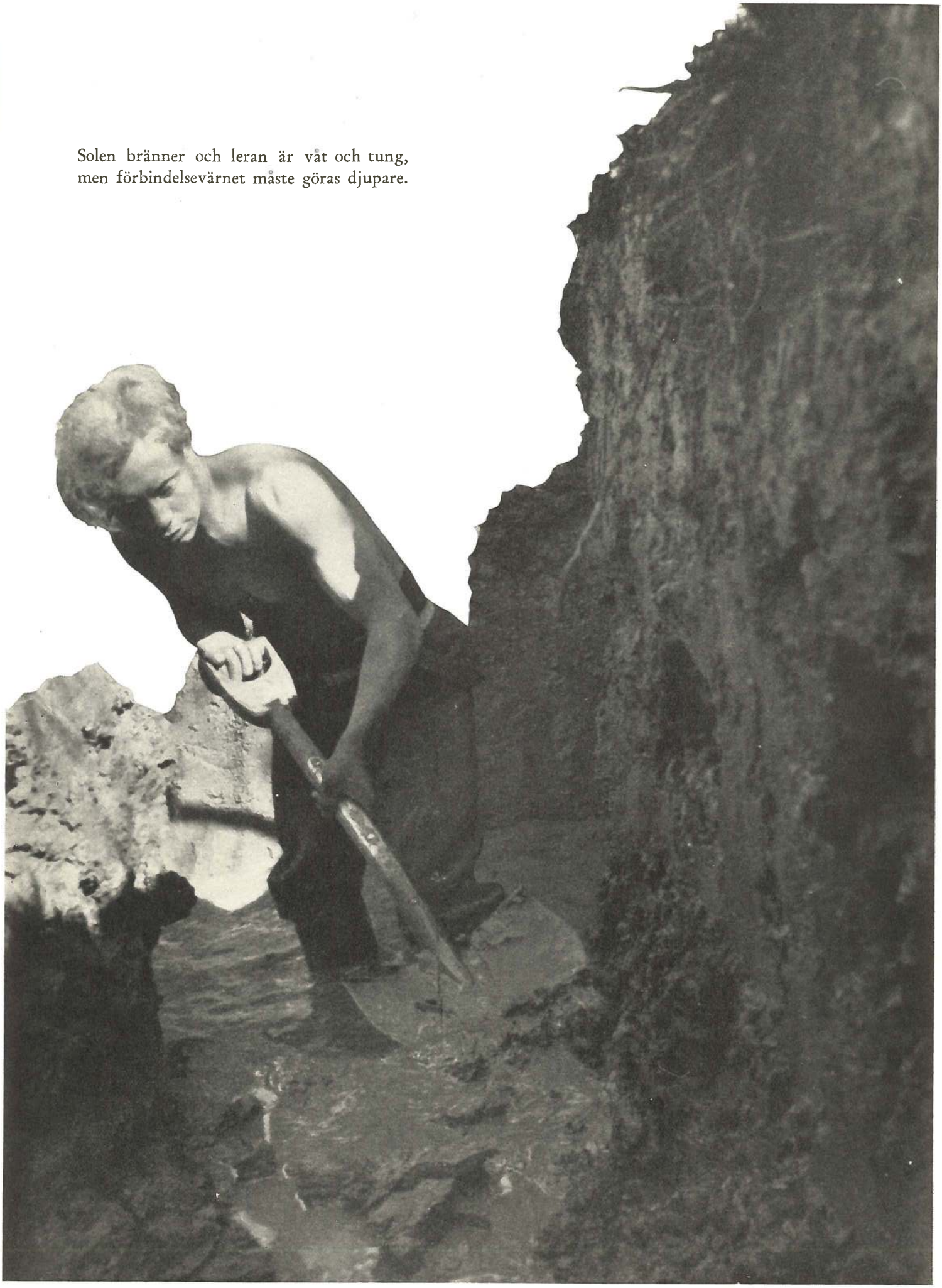

Ställningarna förstärkas och släggan går både vinter och sommar!

Solen bränner och leran är våt och tung,
men förbindelsevärnet måste göras djupare.

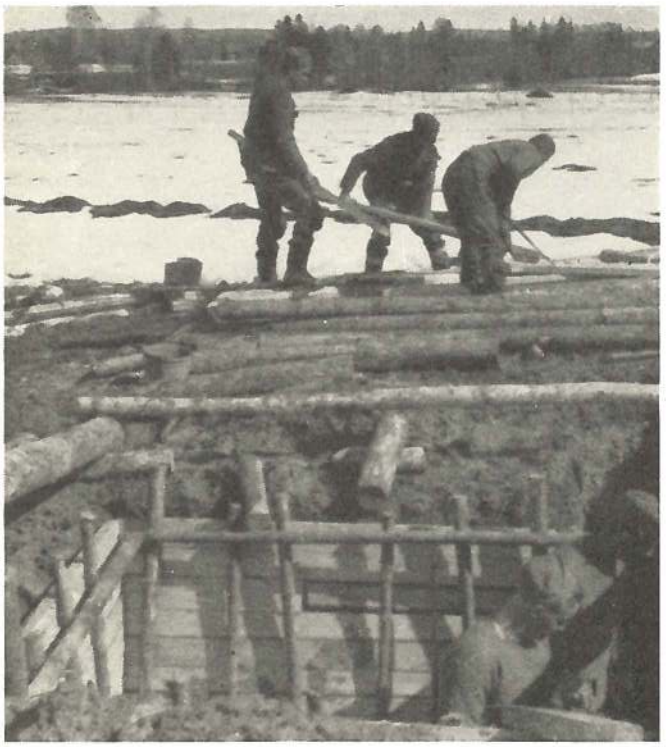

Järnvägsspärr av grova stockar.

Genom maskeringsnätet . . .

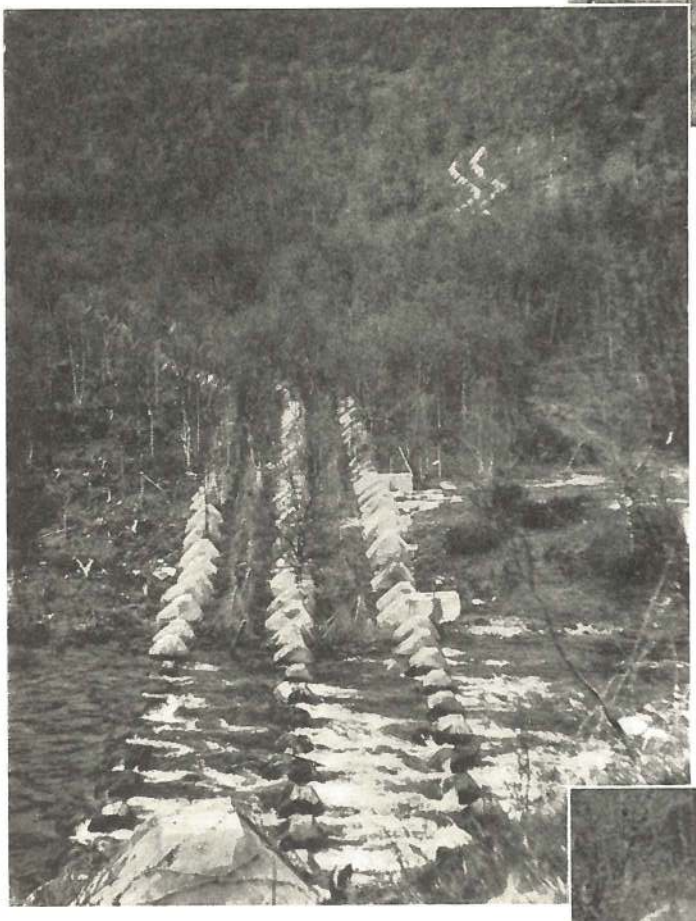
Skyddsrumsbygge i snösmältningen.

Taggtråden spolas om.

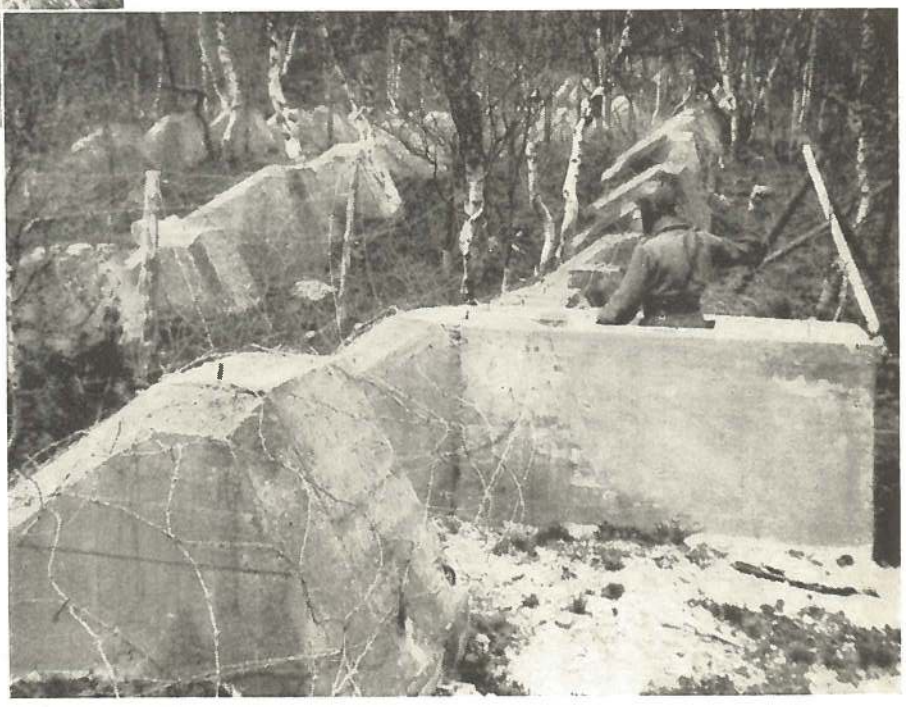
Endast öppningarna avslöja ett maskerat observationsvärn.

Som en jättelik drakrygg slingrar sig pansarhindret genom skog och vatten.

Hindret försvaras.

Vi bodde i tält och baracker . . .

Förläggningen ordnades i tält, baracker och kvarter.

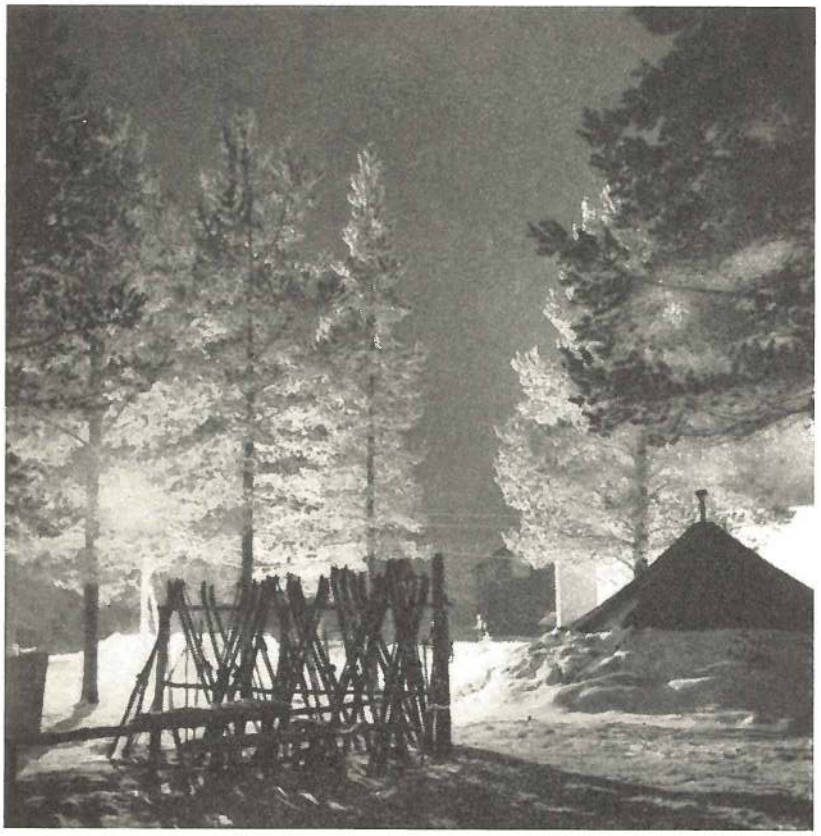
Allt eftersom dagarna gingo, gjordes tälten till bättre och trevnare hemvist av uppfinningsrika och händiga soldater.

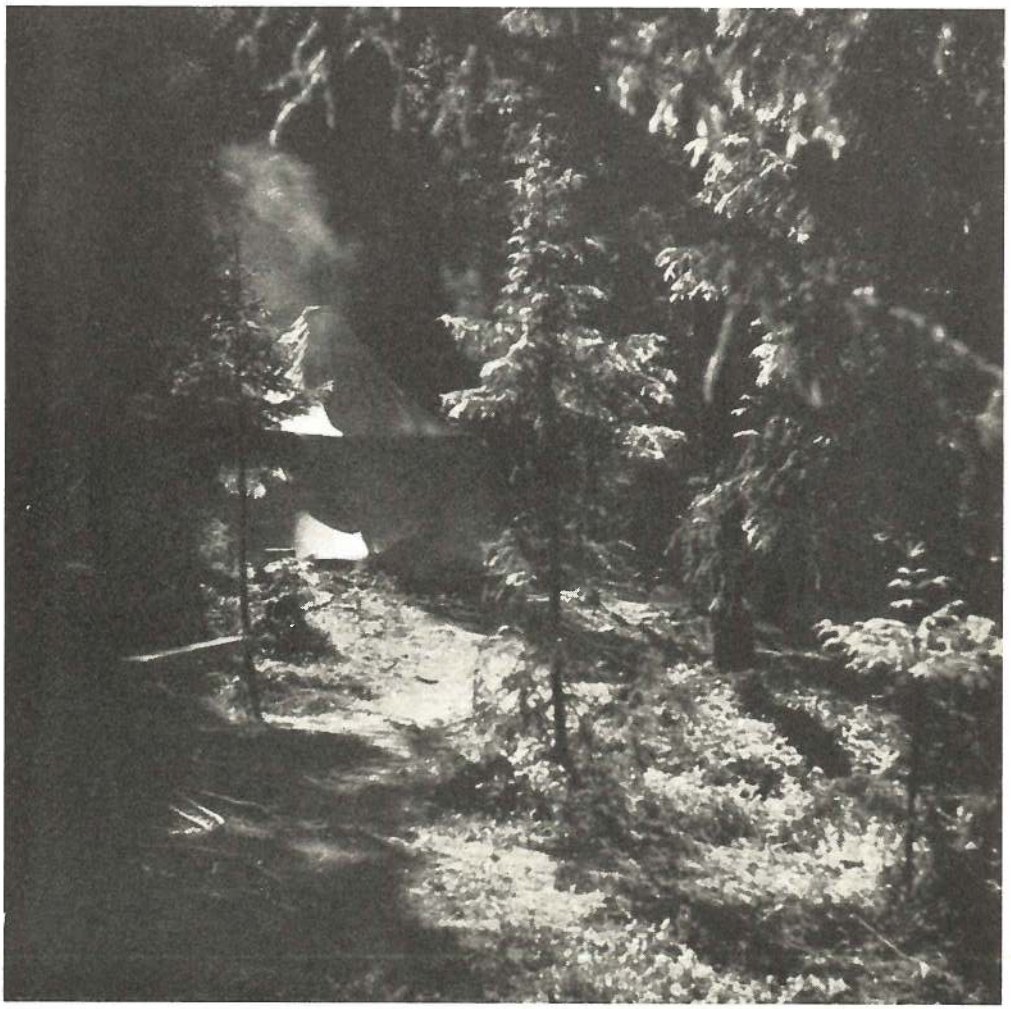
Manshöga drivor skydda tältet för insyn och ge lä för snöstormar och oväder.

Det mångbesjungna Värmland gästades ofta av hälsingarna och även i Frödings födelsegård i Mangskog låg ett kompani förlagt.

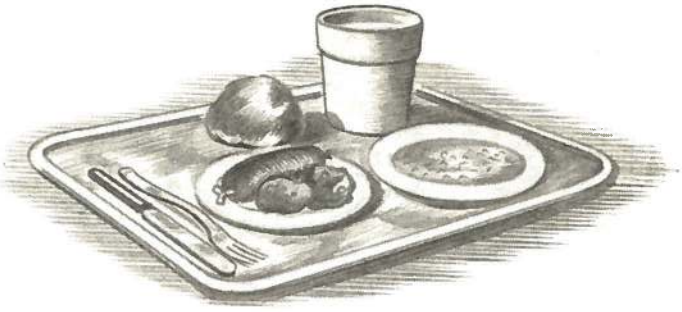
En nattlig silhuett.

Solstrålarna leta sig knappt ner till tältet, som skyddas av höga granar i den täta Värmlandsskogen.

. . . och åto ofta i det fria

Depåns ombonade matsal med porslin och bricka byttes ut mot fältlivets kokkärl. Ofta fick man själv laga sin mat vid eld i skogen.

— Men aptiten var det sällan något fel på, även om smöret kanske var fruset och potatisen kall.

Stridsövningar i snö och sommargrönska

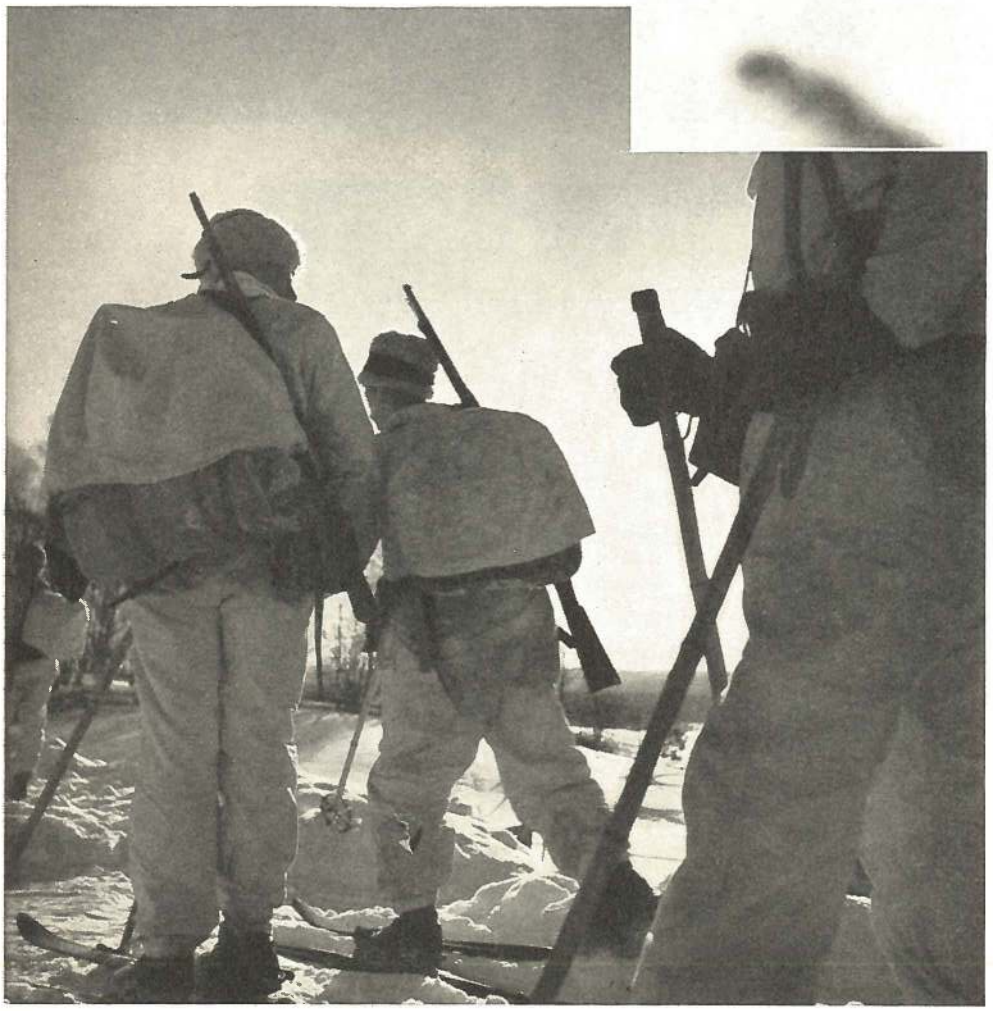
Observatör.

Ordergivning.

En eldberedd kgskytt.

Marschfärdiga i soluppgången.

»— — Kg vid granen!»

Kulsprutevärn bland fjällbjörkarna.

Övning i pansarförstöring.

Transporterna måste genomföras, men de dåliga vägarna krävde också sin tribut.

Ingenting får hindra svensk trupp.

Klövjning och släpning genom vattenrik fjällterräng.

Kärrorna måste fram.

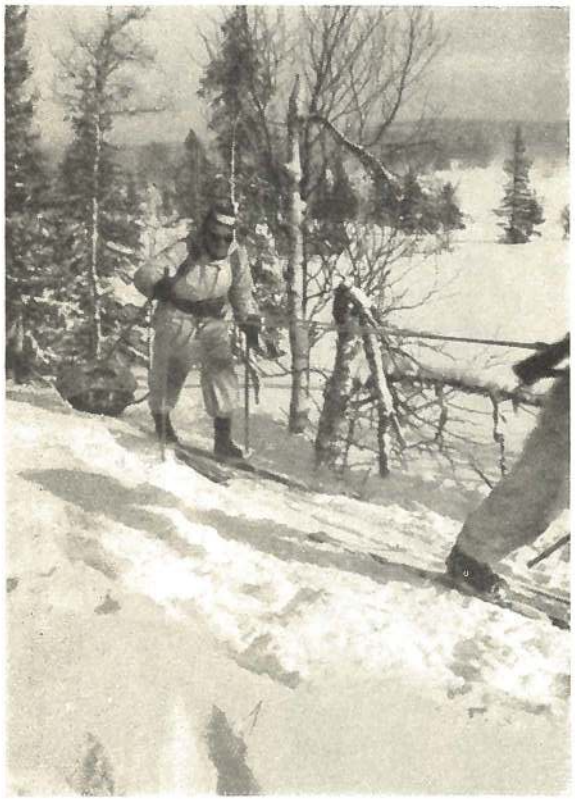

Krigets erfarenheter omsättas i praktisk övning. Strid i bebyggd ort.

Skidmarsch genom vintrig, solgnistrande Jämtlandsbygd.

Ett tungt arbete i klabbföret — pulkdragning i uppförsbacke.

»— Tio minuters rast!»

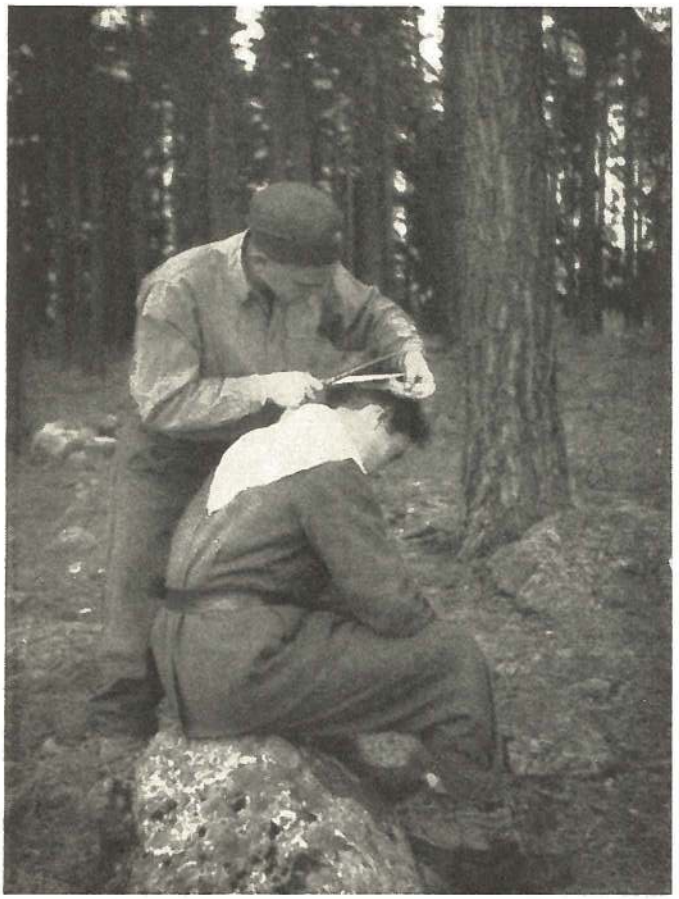
Uppbrott i gryningen.

»Den långa vägens perspektiv.»

Vardagsliv och tidsfördriv

Hos frisören.

Tändernas vård.

Daglig disk.

Stortvätt i Ljusnan.

Idrott och tävlingar av olika slag voro vanliga och omtyckta inslag i veckoprogrammet och fritiden användes flitigt till träning.

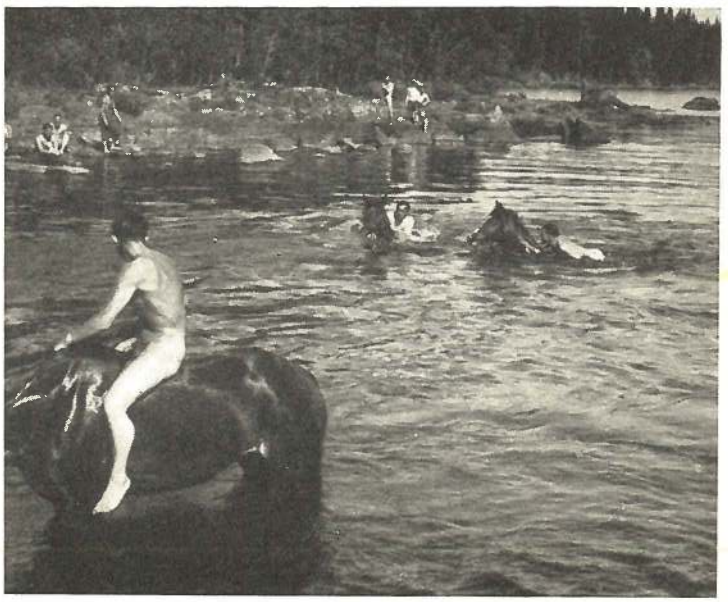
Jämtlands och Härjedalens tjusande fjällvärld utnyttjades på rätta sättet.

Sommarens solbad och svalkande dopp i sjöar och bäckar ersatte fullgott vinterns skidutflykter.

Det goda humöret lämnade inte tält och baracker, trots att julen firades långt från hem och familj.

Midsommarafton skall firas i Värmland och festen förberedes med omsorg och glad förväntan.

Värdshuset »Gyllene Bocken» — flitigt besökt på lediga stunder.

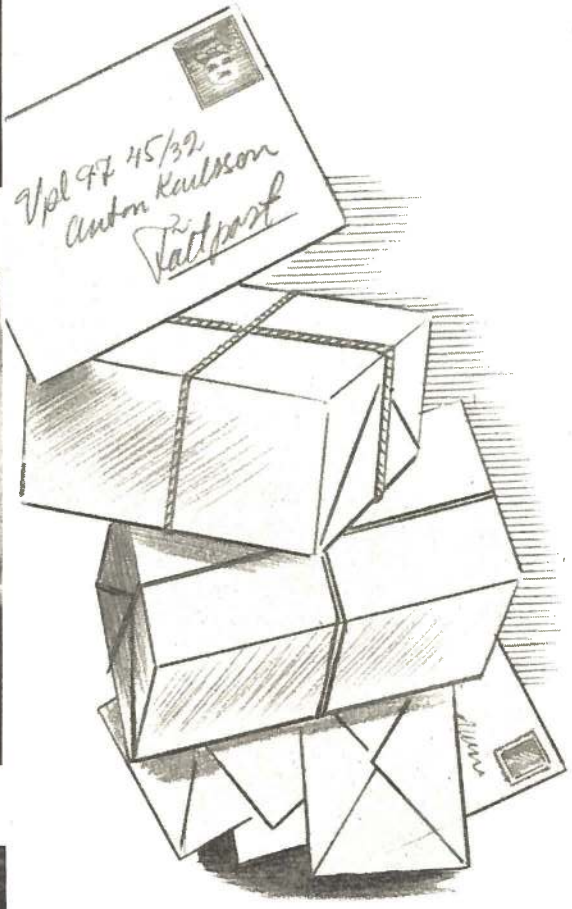

Drastiska spex och roliga lekar gjorde kvällarna kortare.

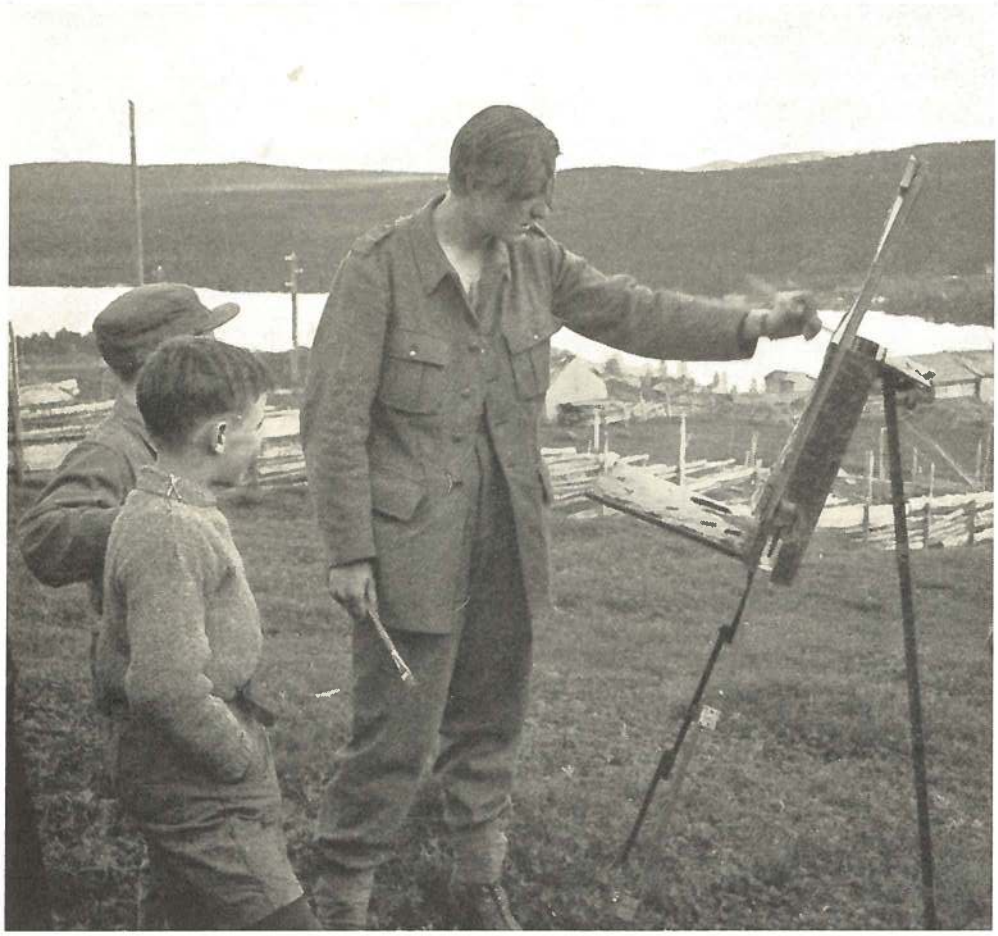
Fältposten svarade för kontakten med hemmet.

Talang och händighet tog sig många uttryck. En soldat vid sitt staffli.

Tändsticksbrickornas tillverkning fordrade stort tålamod.

Musiken var en ständig glädjekälla.

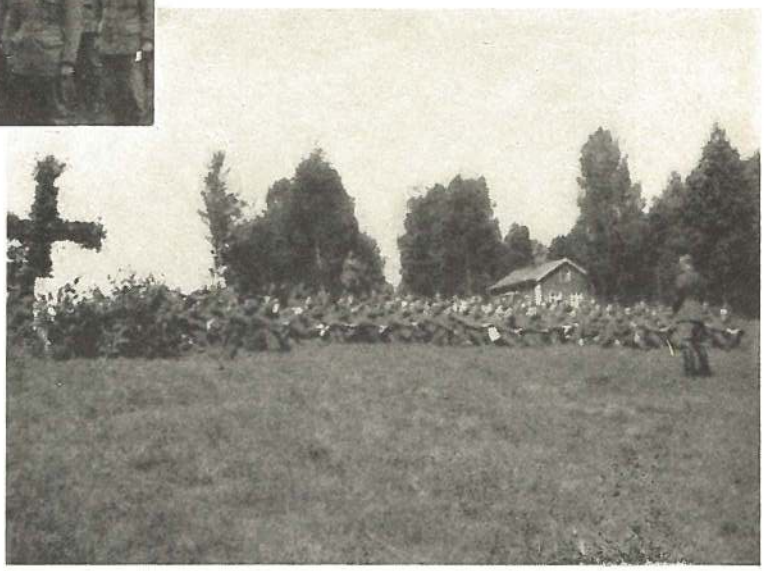

Resultatet av många kvällars flit.

Elever vid Funäsdalens enskilda läroverk samlas till kvällens lektioner.

Korum hålles i det fria. Den vackra naturen och dagarnas allvar skapade stämning av högtid och helg.

Trogna vänner följde oss . . .

Hästen och hunden voro soldatens följeslagare och vänner i beredskapen. Troget följde de förbanden genom många mödor.

Hästarna filtades när vilan kom.

I väglös terräng tillgreps även den gamla släpan.

Hopplöst tycktes det ibland — men framåt gick det alltid.

Hunden är en uthållig pulkdragare.

Även som släpdragare, rapporthund och vakt klarar han många uppgifter.

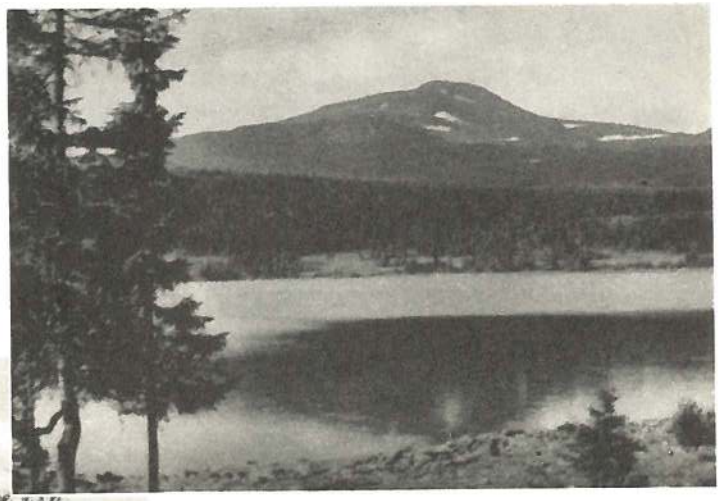
Från Tornedalen till Torsby

Tornedalen

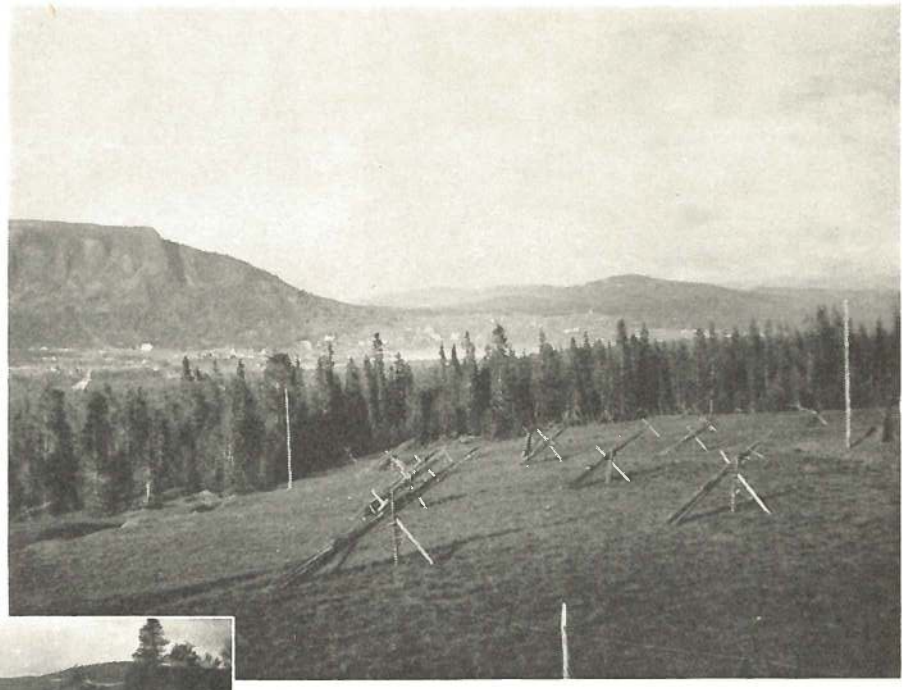

Tornedalens milsvida myrmarker, Jämtlands och Härjedalens mäktiga fjällvärld och Värmlands moränrika gränsskogar var nya, skiftande stycken av Sverige, som hälsingesoldaterna fick se och uppleva, — se dem bildlikt vackra vid solnedgången under klara kvällar eller gråkallt dystra i regntyngd gryning.

Jämtland

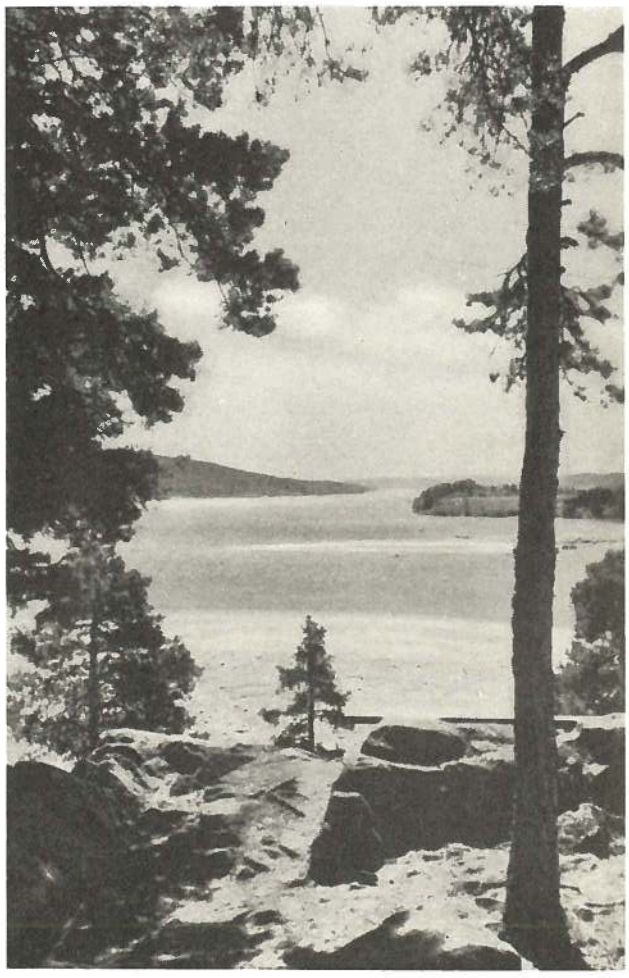

Härjedalen

Värmland

Bland bybor i gränsbygden

Regementschefen förrättar prisutdelning efter en tävling för bygdens barn.

Det var för många både värdefullt och roligt att få träffa människor som levde under andra förhållanden än folket i hemtrakten.

Midsommarfest i Värmland.

Fester, skämttävlingar och fotbollsmatcher mot lag från orten bidrogo att skapa ett gott förhållande mellan gästerna och värdfolket.

Den gamle hedersmannen Johan Myhr i Funäsdalen tar reda på taggtråd.

Vägen hem

Den svenske soldaten tar farväl av en norsk frihetskämpe.

Minfälten röjas.

Taggtråd och pentylstubin rullas hop.

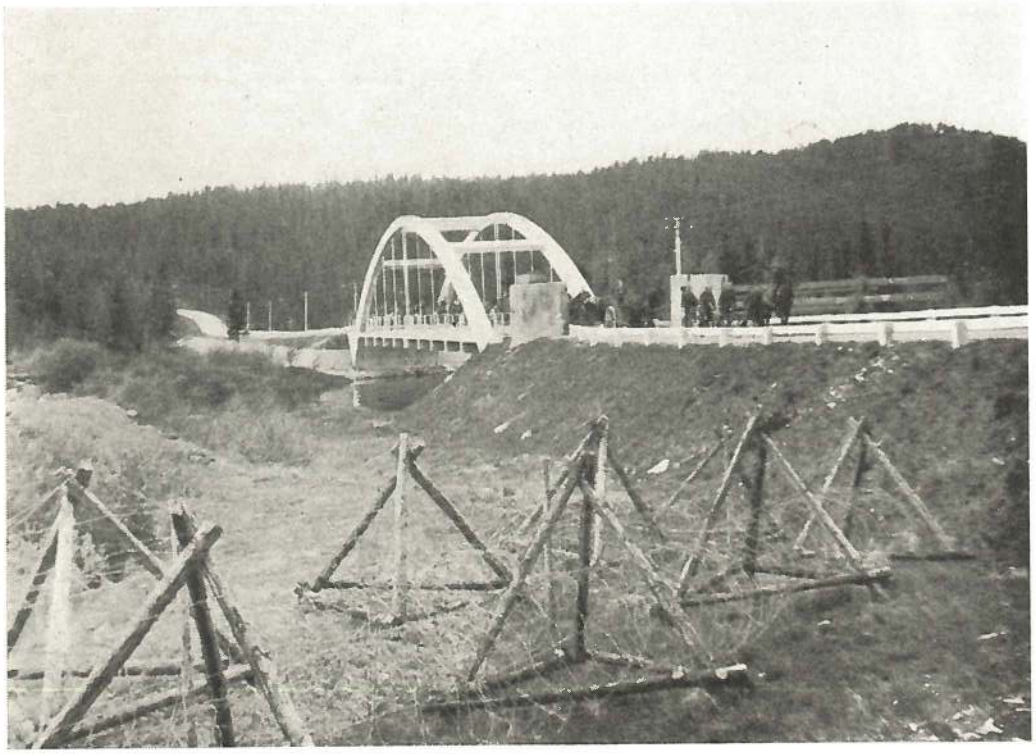

Kompaniadjutanten samlar ihop sina grejor.

Men en dag var allt klart och bataljonen vände hem.

Ilastning, hemtransport och urlastning går undan. Hemmet hägrar.

När grejorna lämnats in vid fältdepån, kompanichefen sagt adjö och allt är klart knogar hälsingesoldaten med sin glatt bemålade väska mot stationen.

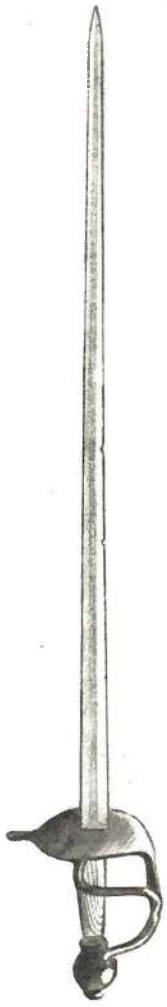

Vid stationen hälsas de hemvändande soldaterna välkomna av glada anhöriga och vänner.

Regementschefen avtackar den sista beredskapsbataljonen i juni 1945.

DENNA MINNESSKRIFT
ÄR UTGIVEN AV HÄLSINGE REGEMENTES
KAMRATFÖRENING
1945